

DOI: 10.7596/taksad.v3i4.419

Parion Yamaç Hamamı

Ersin ÇELİKBAŞ*, Kasım OYARÇİN**

Öz

Parion akropolünün ve antik tiyatronun 300 m. doğusunda Sedat-Naciye NUROVA Parion kazı evinin 100 m. kuzeydoğusundaki yükseltinin batı yamacında yer alan Yamaç Hamamı'nda ilk kazı çalışmalarına 2008 yılında başlanılmıştır. Yamaçta yapılan yüzey incelemelerinde yaklaşık 1 m. çapında tonozlu bir yapı kalıntısının varlığı gözlemlenmiştir. Burada yer alan tonozlu yapının duvar kalıntısı ile ilişkisi olup olmadığı veya alanın önemli bir yapı ya da yapılar grubuna ait olabileceği düşünülmüş ve alanda kazı yapılmasına karar verilmiştir. Parion antik kentinin sosyal ve ekonomik yönlerine ışık tutmasının yanında, kentin mimari yapısı hakkında da önemli bilgiler veren Yamaç Hamamı'ndaki kazı çalışmaları sonucunda hamamın dokuz bölümü ortaya çıkarılmıştır. Ortaya çıkarılan bu bölümler, sahip oldukları farklı özelliklerle dikkat çekmektedir. Anadolu'da benzer bir örneğine rastlanılmayan laconicum bölümü, hamamın mimarı hakkında bazı fikir sahibi olmamıza yardımcı olmaktadır. Anadolu gibi sıcak iklime sahip bir coğrafyada neden çok sıcak bir bölüm kullanılmaya ihtiyaç hissedildiği bu çalışmada incelenmeye çalışılmıştır. Laconicum bölümüyle beraber, kazılar sırasında ortaya çıkarılan hamamın diğer bölümleri hakkında benzer örneklerin de yardımıyla detaylı bilgiler verilmiştir. Yapının mimarisıyla beraber ortaya çıkarılan taşınabilir eserler hakkında bilgiler verilerek, eserlerin yapıyla olan bağlantısı irdelenmiştir. Ayrıca hamamın yer aldığı lokalizasyonu tanıtılmış, limana yakın olmasının hamamın yer seçimi konusunda ne gibi etkiler yarattığına değinilmiştir. Son olarak Yamaç Hamamı kazı çalışmaları sırasında ortaya çıkarılan mimari kalıntılar ve buluntular incelenerek ve yapının inşa tarihi ve kullanım evreleri hakkında ön sonuçlara ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Parion, Roma hamamı, hypocaust, sikke, laconicum.

*Arş.Gör.Ersin ÇELİKBAŞ Karabük Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü E-Mail: ersincelikbas@karabuk.edu.tr

**Uzm.Kasım OYARÇİN Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Öğrencisi E-Mail: kasimoyarcin@gmail.com

The Slope Bath of Parion

Abstract

The Slope Bath of Parion where the excavations were begun in 2008 located on the western slope of the hill 300 m east of the acropolis and the theatre, 100 m northeast of the Sedat-Naciye NUROVA Parion Excavation House. During survey works carried out on the slope a vaulted structure remain of 1 m diameter was observed. The vaulted structure remain was thought to be related to the wall remain or to belong to either an important structure or structure group therefore the decision for excavating this area was given. The Slope Bath having nine sections revealed during excavations so far, besides shedding light to the social and economical aspects of Parion, does present significant information regarding the architecture of the city. These revealed sections are significant due to their different features. By having no similar examples in Anatolia the laconicum section does give an idea about the bath's architect. The need of a very hot section in a geography where the climate is warm will be investigated in this work. Other sections revealed during excavations besides the laconicum will be introduced in light of similar examples. Along with the structure's architecture discovered artifacts will also be introduced with regards to their relation to the structure. Additionally the localization of the bath has been introduced and the effect of the close proximity of the location to the harbour on the decision making of the bath's location has been mentioned. Finally by investigating the finds and architectural remains discovered during Excavations preliminary conclusions on the Slope Bath's construction date and usage phases have been reached.

Keywords: Parion, Roman bath, hypocaust, coin, laconicum, acropolis.

Parion¹ akropolünün ve antik tiyatronun 300 m. doğusunda Sedat-Naciye NUROVA Parion kazı evinin 100 m. kuzeydoğusundaki yükseltinin batı yamacında yer alan Yamaç Hamamı'nda ilk kazı çalışmalarına 2008 yılında başlanılmıştır². Burada çalışmalara başlanmadan önce yapılan incelemelerde yüzeyden net bir şekilde görünen 2 m. yüksekliğe sahip bir duvar kalıntısı tespit edilmiştir. Duvarın doğu tarafında, yüzeyde yaklaşık 1 m.

---

¹Bu konuyu çalışmamıza izin veren Kazı başkanı Prof.Dr.Cevat BAŞARAN'a, Doç.Dr.Vedat KELEŞ'e ve Kazı Başkan Yardımcısı Yrd.Doç.Dr.H.Ertuğ ERGÜRER'e bir kere daha teşekkür etmek isteriz.

² Çelikbaş 2013, s.67.

çapında tonozlu bir yapı kalıntısının varlığı gözlemlenmiştir. Burada yer alan tonozlu yapının duvar kalıntısı ile ilişkisi olup olmadığı veya alanın önemli bir yapı ya da yapılar grubuna ait olabileceği düşünülmüş ve alanda arazi sahibinden muvafakat alınarak kazı yapılmasına karar verilmiştir³ (Resim 1).

Yamaç hamamında bugüne kadar yapılan kazılar sonucunda hamamın 9 bölümü ortaya çıkarılmıştır(Resim 2). Ortaya çıkarılan 9 bölüm içerisinde 4 bölüm Roma hamamlarının ana bölümleri olmasıyla dikkat çekmektedir. 8,1x8,5m. ölçülerine sahip 1 nolu bölüm hamam ana giriş kapısının da bulunduğu apoditerium⁴ bölümüdür(Resim 3). Apoditeriumun zemininin ele geçen Arkeolojik bulgulara göre büyük boyutlu mermer plakalarla kaplandığı anlaşılmaktadır. Ancak yoğun tahribat nedeni ile mermer plakaların küçük bir bölümü günümüze kadar gelebilmiştir. Hamamın yamaçta yer almasından dolayı, apoditeriumun doğu duvarı 1,95 m aralıklarla 1,00x0,52 m ölçülerinde 6 adet payandalarla desteklenmiştir. Doğu duvarında yer alan payandaların köşelere gelenleri yarım payanda ölçülerindedir. Apoditeriumun dikkat çeken bir noktası ise kuzey duvara bitişik, pişmiş toprak plakalarla örülmüş ve 0,50 m yüksekliğe 0,40 m genişliğinde bir oturma sırasına sahip olmasıdır. Ayrıca bu bölümde üstü mermer plakalarla kapatılmış ve dört kenarı boydan boya geçen bir su kanalı yer almaktadır. Apoditeriumun duvarları ince bir harçla sıvanmıştır ve sıvaların üzerinde herhangi bir bezeme unsuru görülmemiştir. Sıvaların kaybolduğu kuzey duvarında iskele kurulumu için boş bırakılmış kare formlu delikler yer almaktadır⁵. 1 nolu bölümden 2 nolu geçişe yarayan kapı eşliğinde yer alan mil boşluğundan ve kapı kanadının eşikte yaptığı izlerden yola çıkarak, kapının 2 nolu bölüme doğru açıldığını söylemek olasıdır. Apoditeriumda yapılan kazılar sonucunda stucco plaster tarzında süsleme elemanları ele geçmiştir (Resim 4-5). Kabartma şeklinde yapılan plasterlerde karşılıklı duran kaplan betimleri, inci boncuk dizisi ve yumurta mızrak ucu bezemeleri olduğu görülmüştür. Stucco plasterlerin benzerlerini Agustodunum'da⁶, Palmyre'de⁷ ve Pompeii'de⁸ görmekteyiz.

2 nolu olarak adlandırılan bölümün tamamı ortaya çıkarılmıştır. Son yapılan çalışmalarda frigidarium⁹ olduğu anlaşılan 2 nolu bölümün de apoditeriumda olduğu gibi zemini mermer plakalarla kaplanmıştır. 2 nolu bölüme geçiş 3 nolu bölümden sağlanmıştır. 2

³Başaran 2009, s.401.

⁴Apoditerium:Hamamlarda soyunma bölümü. Bkz. Erhat 1997, s.27.

⁵Bu konuda ayrıntılı bilgi için bakınız. Adam 1994, s.84-85.

⁶Boislevé-Allag 2011, fig.6;

⁷Palmieri 2010, Fig.8.

⁸Bettini 2001, Fig.5.

⁹Frigidarium: Hamamlarda yıkandıktan sonra soğuk su ile durulanılan, genellikle ortasında soğuk su havuzu bulunan soğukluk bölümü.Bkz. Başaran 1998, s.103.

nolu bölüm içerisinde dikkat çeken bir nokta ise kuzeybatı köşesine, laconicumun¹⁰ duvarına bitişik olarak yerleştirilen büyük boyutlu bir pithostur. Form açısından şişkin bir karına sahip pithos, sivri diplidir. Karın kısmından kaide kısmına kadar sağlam ele geçen pithosun, 2 nolu bölümün toprak altında kaldıktan sonra yerleştirildiği tespit edilmiştir. Bu durum yapının işlevini kaybettikten sonra depo olarak kullanılmış olabileceğini ortaya koymuştur. Frigidariumun kuzey tarafında iç kısmında bir piscinanın yer aldığı apsisli bir bölüm ortaya çıkarılmıştır¹¹ (Resim 6). Apsisli bölümün iki pencere yardımıyla aydınlatıldığı anlaşılmıştır. Bu tip pencerelerle aydınlatılan, soğuk su havuzuna sahip apsisli bölüme sahip hamam yapısının bir benzeri Salamis'te ortaya çıkarılmıştır¹².

Hamamın bir diğer parçası olan 3 nolu bölüm hypocaust¹³ sistemine sahip olup, apoditeriuma ve frigidariuma kapısı bulunmaktadır¹⁴ (Resim 7). 3 nolu bölümün zemininde yer alan bir açıklıktan bakıldığında suspensuraya¹⁵ ait olan pilaelerin¹⁶, içi boş künkler olduğu anlaşılmaktadır¹⁷(Resim8). İçi boş künkler de diğer pilae formları gibi suspensura desteğidir¹⁸. 3 ve 5 nolu bölümlerin hypocaustu sıcak hava kanallarıyla birbirine bağlanmıştır. 3 nolu bölümün içerisinde tek kişinin sığabileceği büyüklükte, daire formlu, iç kısmında hem içine inmeye yarayan hem de oturma işlevine yarayan bir basamağa sahip kişisel bir duş yeri yer almaktadır (Resim 9). Duş yerinin zemini ve duvarları mermer plakalarla kaplanmıştır. Duş yerinin içerisinde yer alan gider deliği apoditerium içerisindeki kanala bağlanmış olup bu alanın yıkanma amaçlı bir duş yeri olduğunu açıklar niteliktedir. Yamaç Hamamı'nda yer alan duş yerinin bire bir benzeri Arykanda, Antik Kentinde yer alan Yazıtlı Ev Hamamı'nın Frigidarium bölümünün içerisinde görülmektedir¹⁹. Form ve kullanılan malzeme açısından farklılık gösterse bile aynı amaçta kullanılan kişisel duş yerlerini Salamis Roma

¹⁰Laconicum: Bağımsız olarak da inşa edilebilen, tam ya da yarım daire planlı, üzeri tonozla kapatılmış terleme odası.Bkz. Başaran 1998, s.103.

¹¹Piscina: Havuz (bazen de yüzme havuzu). Bkz. Yegül 2011, s.313.

¹²Coşkun 2007, Res.11.

¹³Hypocaust: Mekânları alttan ısıtma sistemi. Antik Roma hamamlarında hamamı ısıtmak için zeminin altında bir boşluğun bırakılması ile oluşan ve sıcak havanın dolaşmasına mahsus olan kısım.Bkz. Saltuk 1997, s. 81.

¹⁴Başaran vd. 2011, s.24-25.

¹⁵Suspensura: Hypocaust sisteminin üstünde bir taban yer alır. Tabanın altındaki boşlukta genellikle pişmiş toprak payeler bulunmakta ve taban bu payeler üzerinde durmaktadır. Hypocaustun üstündeki tabanı taşıyan bu payeler suspensura denir. Bkz. Saltuk 1997, s.81.

¹⁶Pilae:Hypocaust tabanını taşıyan yaklaşık 0.60-1.30 m yükseklikte ve birinin merkezinden diğerine olan açıklığın yaklaşık 0.80 m ölçüsünde olduğu küçük payeler (küçük ayaklar). Bkz. Yegül 2011, s.313.

¹⁷Hypocaust pilaeleri genellikle kare veya yuvarlak pişmiş toprak tuğlalardan oluşmasına rağmen bazı hamam yapılarında taş, toprak ya da künkler de kullanılmıştır. Bkz. Stelle-Mannari 1984, fig.7-18. Skepsis kurtarma kazılarında ortaya çıkarılan Roma hamam yapısının hypocaust bölümünde de yine pişmiş toprak künk pilaeler ortaya çıkarılmıştır. Bkz. Başaran 1995, s.569, Res.4; Amorium Geç Roma Hamamı'nda da künk pilaeler kullanılmıştır. Bkz. Koçyiğit 2006, s.119, Fig.5-6; Kaplan 2013, s.85.

¹⁸Roma dönemi hamamlarında kullanılan pilaelerin farklı formlarına bakınız. Rook 1992, s.31, Fig.19.

¹⁹Bayburtluoğlu 2003, s.135-136-137.

Hamamı'nda²⁰, Villa Prato'da²¹, Sicilya Gela Hamamı'nda²², Zulpich Roma Hamamı'nda²³, Garden Hill Hamamı'nda²⁴ görmek mümkündür.

Frigidarium bölümünün yanında yer alması sebebiyle 3 nolu bölümün tepidarium²⁵ olma ihtimali yüksektir. 3 nolu bölümün güneyinde yer 4 nolu bölüm de hypocaust sistemine sahiptir(Resim 10). Bu bölümün zeminin de mermer levhalarla döşenmiş olduğu ve ayrıca ele geçen az miktarda mermer parçalardan ve zemindeki derz izlerinden, zeminin dairesel formda opus sectile²⁶ döşemeye sahip olduğu da anlaşılmıştır. 3 nolu bölüm içerisinde yer alan duş yerine benzer şekilde elipse yakın bir form gösteren 1,13x1,71 m. ölçülerinde bir duş yeri daha 4 nolu bölüm içerisinde yer almaktadır. Bu bölüm içerisinde yer alan duş yeri 3 nolu bölümdeki duş yeri ile yan yanadır; fakat aralarında bir duvar set oluşturmuştur. Duş yerinin diğer 3 nolu mekânda yer alan duş yerinden farklı olarak gider deliğinin olmaması, küçük bir havuz ya da su depolama amaçlı küvet olabilme ihtimalini akıllara getirmektedir.

Hamamın bir diğer önemli bölümü olarak 5 nolu bölüm dikkat çekmektedir(Resim 11). Zemini kısmen çökmüş, 2,5 m. çapa ve yuvarlak bir forma sahip olan bölüm, hypocaust sistemiyle ısıtılmaktadır (Resim 12). Hypocaust sisteminin pilaeeri, tıpkı 3 nolu bölümde olduğu gibi pişmiş toprak künk şeklindedir. 3 nolu bölümden dar bir geçitle ulaşılan 5 nolu bölümün, duvarları ve zemini mermer plakalarla kaplanmıştır. 5 nolu bölümün küçük bir plana sahip olması bu bölümün zeminden ısıtma ile yeteri derece sıcaklığa kavuşmasına yetmiş olmalıdır ki; duvardan ısıtma sistemine ihtiyaç duyulmamıştır. Form açısından yuvarlak olması buranın sudatorium²⁷ ve laconicum olabileceğini işaret etmektedir. Vitruvius bu konuda şöyle demektedir; *Laconicum ve diğer terleme banyoları ılık odanın yanında yer almalı ve kavisli kubbenin altına kadar olan yükseklikleri genişliklerine eşit olmalıdır. Isının çevrenin her tarafına eşit olarak yayılabilmesi için daire şeklinde olmalıdırlar*²⁸. Anadolu'da ve Anadolu dışında yer alan birçok Roma hamamlarında daire formu Laconicum örneklerine rastlamaktayız. Daire formu laconicum örneklerini Pompei Cumhuriyet Hamamı²⁹, Hardknott Roma Hamamı³⁰, Side Agora Hamamı³¹, Milet Capito Hamamı³², Ostia Yüzücüler

²⁰Coşkun 2007, s.40, Res.13.

²¹Fagan 2001, s.418-Fig.16.

²²Yegül 2011, s.60, Res.9.

²³Dodt 2003, Abb.13.

²⁴Money-Fulford-Eade 1977, s.352, Plt.XX.

²⁵Tepidarium: Soyunduktan sonra girilen ılık bölümü. Bkz. Başaran 1998, s.104.

²⁶Opus Sectile: Çeşitli biçim ve boyutlarda kesilmiş renkli mermer parçalarının yan yana dizilişiyle yapılan bir tür zemin döşemesi. Roma ve Bizans dönemlerinde kullanılmıştır. Bkz. Saltuk 1997, s.129.

²⁷Sudatorium: Buhar odası. Hamamın en sıcak bölümü. Bkz. Başaran 1998, s.103.

²⁸Vitruvius, V,X, 5, s.117.

²⁹Fagan 2001, s.417, Fig.15.

³⁰Rook 1992, s.49, Fig. 46-47.

³¹Mansel 1978, s.232-240; Yegül 2006, s.261, Fig.288.

³²Farrington 1987, s.53, fig.15.

Hamamı³³, Ribchester Roma Hamamı³⁴, Vindonissa Askeri Garnizon Hamamı³⁵, Vindonissa Roma Hamamı³⁶, Cemenelum Kuzey Hamamı³⁷, Aquae Sulis Batı Hamamı³⁸, Lugdunum Convenarum Kuzey Hamamları³⁹, Gisacum Hamamı⁴⁰, Cezayir Theane Hamamı⁴¹, Coriovallum/Heerlen Hamamı⁴² yapılarında görmek mümkündür. Laconicum konusunda dikkat çeken noktanın Anadolu örneklerinden farklı, Anadolu dışında yer alan örneklerle benzer özelliklere sahip olmasıdır. Laconicum soğuk bölgelerin hamamlarında kullanılan bir bölümdür ve bu bölüm ilk elden ısıtılması gerekmektedir. Yani preafurniumdan laconicumda direk sıcak hava girişi sağlanmalıdır. Laconicum incelendiğinde ise apsisli bölümün batısında preafurniumun yer aldığı görülmekte olup; daha sonraki dönemlerde kullanıma kapatılmıştır.

5 nolu bölümün batısında yer alan 6 nolu bölümün neredeyse tamamı tahrip olmuştur (Resim 13). Yamaçta yer alan hamamın doğuya doğru üstünü kapatan toprak tabakasının incelmelerinden dolayı tahrip olmuş olması gerekir. Tarlanın, kazı yapılmadan önce ekilip biçilen bir tarla olması ve burada zirai aletlerin çalıştırılmış olması tahribata neden olmuştur. Bu tahribat 6 nolu bölümün zemininin büyük bölümünün ve doğu sınırının tamamen kaybolmasına neden olmuştur. Zemini kare formlu pişmiş toprak plakalarla kaplanmış olan 6 nolu bölümün tamamında hypocaust sistemi görülmektedir. Suspensuraya ait pilaeelerin bir bölümü günümüze kadar gelebilmiştir. Özellikle laconicum bölümünün batısında yer alan pilaeeler tıpkı 3 nolu bölümde olduğu gibi künklerden, buna karşın 4 nolu bölümün hemen batısında yer alan pilaeeler ise kare pişmiş toprak plakalardan meydana gelmektedir. Pilaeelerin bu şekilde farklı formlardan meydana gelmesi hypocaust sisteminin kendi döneminde tamirat gördüğünü ve kullanılan materyallerin değiştirildiğini ortaya koymaktadır. Bununla beraber 6 nolu bölüm içerisinde 3 adet su kanalı ve su deposu ortaya çıkarılmıştır. Tonozlu bir mimariye sahip su deposunun, en doğuda yer alan, kuzey-güney doğrultuda uzanan ve 0,52 m. genişliğinde kanal yapısıyla bağlantılı olduğu anlaşılmıştır (Resim 14). Üstünü kapatan taşların tahrip olduğu anlaşılan kanalın, yüzeyi düzeltilmiş, kırmızı harçla⁴³ örülmüş bir yapıya sahip olduğu anlaşılmıştır. Atık suların içerisinde yer alan maddelerin asit etkisi yapmasından dolayı atık su kanallarının yüzeyinde genellikle kireç tabakasına rastlanılmaz. Bu duruma istinaden kanalın iç yüzeyine bakıldığında kireç tabakasının görülmesi, kanalın

³³Yegül 2011, s.91, Res.32.

³⁴Rook 1992, s.54, Fig.58.

³⁵Yegül 2006, s.71, Fig.52.

³⁶Heinz 1983, s.28, Fig.18.

³⁷Yegül 2011, s.81, Res.26.

³⁸Cunliffe 1976, Fig.2.

³⁹Ward-Perkins 1970, s.3, Fig.Ib.

⁴⁰Yegül 2006, s.70, Fig.49.

⁴¹Yegül 2006, s.119, Fig.112

⁴²Dotz 2003, Abb.85-87.

⁴³Suya dayanıklı, pişmiş toprak ve mermerin ezilmesiyle yapılan, su ile ilgili yapılarda kullanılan bir tür sıva. Bkz. Taylor 2000, s.222.

temiz su kanalı olduğunu ortaya koymaktadır. Doğudaki kanal ile bağlantılı kuzeybatı-güneydoğu doğrultuda uzanan ve 0,80 m genişliğinde bir başka temiz su kanalı daha yer almaktadır. Bu kanalın ayrıca hamamın caldarium bölümünün içinde yer alan su deposuyla bağlantılı olması temiz su kanalı olduğunu işaret etmektedir. 6 nolu bölümün içerisinde yer alan 0,80 m genişliğinde bir başka kanal, diğer kanallardan farklı bir durumdadır. 6 bölümün batı tarafında yer alan su kanalının duvar örgü tekniği diğerleriyle aynı olup temiz su kanalıdır. 6 nolu bölümün içerisinde yer alan kanal yapılarının benzerleri Atina Agorası'nda görülmektedir⁴⁴. Güneydoğudan batıya doğru kavis çizen, iç içe geçirilmiş pişmiş toprak künklerden oluşan bir su dağıtım sistemi 6 nolu bölümün en doğusunda yer alan su kanalının ortasından geçirilmiştir⁴⁵ (Resim 15). Bu durum su dağıtım sisteminin su kanalının kullanım dışı olduktan sonra oraya yerleştirildiği ortaya koymaktadır⁴⁶. Yamaç Hamamı'nda ortaya çıkarılan su dağıtım sisteminin benzer örneği Atina Agorası'nda yapılan kazı sonuçlarında ortaya çıkarılmıştır⁴⁷. Ayrıca su dağıtım sistemi ve kanal, iri ve düzgün kesilmiş devşirme taşlardan oluşan bir zemin üzerinde yer almaktadır. Su sisteminin hemen yanında iri devşirme taşlardan örülmüş bir platform ortaya çıkarılmıştır. Platform üzerinde su dağıtım sistemiyle bağlantısı olmayan başa bir su sistemi yer almaktadır. Su sistemini oluşturan künk dirsek yaparak yukarı doğru uzanmaktadır. Burada ortaya çıkarılan su sistemini oluşturan künklerden birinin kendi zamanında kırıldığı, kırılan yere bir taş harçla yerleştirilerek tamirat yapıldığı görülmektedir.

7 nolu adlandırılan 4,40x2,50 m. ölçülerinde bir başka bölüm ortaya çıkarılmıştır (Resim 16). Zemin kaplaması olmayan 7 nolu bölümün duvarlarında is izi görülmesi buranın hypocaustla bağlantılı bir bölüm olduğuna işaret etmektedir. Yapılan incelemelerde buranın hamamın ana praefurnium bölümü olduğu anlaşılmıştır.

8 ve 9 nolu adlandırılan bölümler yapıya sonradan eklenmiş bölümlerdir. Burada yapılan kazı çalışmalarında zemine ulaşamamıştır. 4x4 m ölçülerine sahip kare form gösteren 8 nolu bölümün içerisinde güney-kuzey yönde uzanan ve 6 nolu bölüm içerisinde yer alan su dağıtım sistemine nispeten daha küçük bir su dağıtım sistemi ortaya çıkmıştır. 9 nolu bölümün güney kenarı hala toprak altında olup, 8 nolu bölüme geçişi sağlayan bir kapı aralığına sahiptir. 8 ve 9 nolu bölümlerin bağlandığı duvar, hamam yapısının en kalın duvarı olarak dikkat çekmektedir. 1,25 m. kalınlığa sahip duvar yamaçta yer alan yapının istinat duvarı olma ihtimali yüksektir. Ayrıca duvar örgüsünde iki farklı örgü sisteminin olması, duvarın iki farklı evreye sahip olduğunu göstermektedir.

---

⁴⁴Lang 1968, s.25, Fig.36-37.

⁴⁵Künk tiplerine bakınız. Wright 2005, Fig.196.

⁴⁶Çelikbaş 2013, s.70.

⁴⁷Lang 1968, s.26, Fig.38-39.

Çalışmalarda yapının işlevinin hamam olmasına işaret eden pek çok bulgular tespit edilmiştir. Bu bulgular içerisinde boşluk tüpleri (=spacertube) önemli bir yer tutmaktadır⁴⁸ (Resim 17). Konik bir forma sahip, pişmiş topraktan yapılmış boşluk tüpleri duvar ısıtma sistemine ait elemanlardır⁴⁹. Duvara uzun bir çivi ile monte edilen 9 cm yüksekliğindeki boşluk tüplerinin üzeri pişmiş toprak levhalarla kaplanmakta ve son olarak mermer levhalar ile kapatılmaktaydı⁵⁰(Resim 18).Boşluk tüplerinin geniş ağızları duvara monte edilmek şartıyla 9-10 cm civarında duvar ile kaplama levhaları arasında bir boşluk elde edilmiş oluyordu. Bu duvar boşluğuna sıcak hava verilmesiyle de, duvarın ısıtılması sağlanmış oluyordu. Boşluk tüpü ile duvar ısıtma sistemi, en erken olarak Geç Roma döneminde kullanım görmüştür⁵¹. “Boşluk tüpü” olarak adlandırılan buluntular, Amorium antik kenti hamam yapısında⁵², Karabük’teki Hadrianoupolis antik kenti Hamam A ve B yapılarında, Parion Roma Hamamı’nda⁵³, Garden Hill Hamamı’nda⁵⁴, Panayia Hamamı’nda⁵⁵,Aquae Sulis Batı Hamamı’nda⁵⁶ da kullanılmıştır.

Yapıda çok çeşitli buluntu konteksleri ortaya çıkarılmıştır. Ortaya çıkan buluntuları sikkeler⁵⁷, seramikler⁵⁸, cam⁵⁹ ve metal eserler⁶⁰, pişmiş toprak figürinler⁶¹, değerli taşlar⁶², mermer bezeme elemanları, kemik eserler⁶³, mermer plastik eserler vs. şeklinde sınıflandırmak mümkündür.

Buluntu kontekslerine bakmak gerekirse ilk olarak Athena-Minerva başına değinmek gerekir⁶⁴(Resim 19).Korinth miğferi takmış şekilde tasvir edildiği görülen Athena-Minerva’nın, miğferinde herhangi bir süslemeye yer verilmemiştir. Athena-Minerva başının taşıdığı miğferle Athena Parthenos’un sahip olduğu sorguçlu miğferle benzerlik gösterdiğini söyleyebiliriz⁶⁵. Athena-Minerva başı ele geçtiği yapı konteksti MS 2.yüzyıldan sonrasına işaret etmesine rağmen, MS 1.yüzyıla aittir⁶⁶. Başka bir önemli buluntu grubu ise plastik

---

⁴⁸Başaran 2010, s.289.

⁴⁹Money-Fulford-Eade 1977, s.347; Farrington-Coulton 1990, s.65.

⁵⁰Biers 2003, s.310.

⁵¹Koçyiğit 2006, s.114.

⁵²Koçyiğit 2006, s.113-125.

⁵³Yılmaz 2013, s.64

⁵⁴Money-Fulford-Eade 1977, s.347, Fig.6.

⁵⁵Sanders 1999, s.473, Fig.17.

⁵⁶Cunliffe 1976, s.30, Fig.14.

⁵⁷Keleş 2013, s.193-196.

⁵⁸Ergürer 2013, s.137-150.

⁵⁹Kasapoğlu-Özdemir 2013, s.151-164.

⁶⁰Kasapoğlu 2013, s.165-170.

⁶¹Kasapoğlu 2013, s.177-192.

⁶²Çelikbaş 2013, s.207-210.

⁶³Kasapoğlu 2013, s.171-176.

⁶⁴Başaran 2010, s.289.

⁶⁵Lethaby 1917, 141, fig.1.;Shear 1924, 117-119; Cornelius 1989, 51, Fig. 20-21.

⁶⁶Kasapoğlu 2013, s.185.

eserlerdir. Bronz bir satyr figürünü (Resim 20), bir adet aslan başı (Resim 21) ve bir adet aslan figürlü trapezophoros (Resim 22) ortaya çıkarılmıştır⁶⁷.

Hamamın farklı noktalarında renkli duvar sıvası parçalarına ve mozaik parçalara rastlanılmıştır⁶⁸. Duvar sıvalarının üzerinde genellikle geometrik motiflerin olduğu gözlemlenmiştir. Mozaik parça incelendiğinde tesseraları siyah, açık pembe ve beyaz renktedir. Mozaik özellikleri itibarıyla MS 4. yüzyıl ve sonrasına işaret etmektedir⁶⁹. Fakat en son yapılan çalışmalarda mozaik parçalarının hamamın yamaçta yer almasından dolayı yukarı taraflardan akarak hamam geldiği anlaşılmıştır.

Parion Yamaç Hamamı'nı konumu açısından değerlendirmek gerekmektedir. Yer seçimi açısından Romalılar önemli yapıları kentin önemli noktalarına inşa etmişlerdir⁷⁰. Bu açıdan değerlendirildiğinde, hemen karşısında akropol ve tiyatronun bulunması, kuzeyinde deniz manzarasının olması hamam yapısının buraya konumlandırılması açısından uygun görünmektedir. Bir diğer dikkat çekici nokta ise tiyatronun hemen doğusunda yer alan büyük boyutlu Roma dönemi hamamının varlığıdır. Yamaç Hamamı ile Roma Hamamı arasındaki mesafe yaklaşık olarak 250 m civarındadır. Bu kadar kısa aralıklarla iki hamamın yer alması, buldukları lokasyonla ilgili olmalıdır. Hamamlar, Parion antik kentinin kuzey limanında yer almaktadırlar. Liman yakınlarında hamamın fazla sayıda olması kente deniz yoluyla gelen tüccarların, yolcuların vb ihtiyaçlarını gidermelerine yönelik yapılmış olmalıdır. Liman hamamlarının bir benzerini Elaiussa Sebaste kentinde görmekteyiz⁷¹ ki lokasyon açısından bakıldığında Parion hamamları ile benzerlik göstermektedir.

Parion Yamaç Hamamı şu ana kadar ortaya çıkarılan bölümleri ışığında mimari açıdan incelendiğinde Roma imparatorluk dönemi thermaelerinden farklı olarak asimetrik bir plan göstermektedir. Asimetrik yapı tipi bölümler arasındaki geçişi daha kolay sağlaması yönünden avantaj sağlamaktadır. Bu durumun bir diğer nedeni ise yapılara yöresel yorum katılarak bir mimari plan ortaya çıkarmakta yatmaktadır. Parion Yamaç Hamamı plan

---

⁶⁷Başaran vd. 2012, s.352.

⁶⁸Başaran 2010, s.289.

⁶⁹Mozaik Roma'dan önce de kullanılmaktaydı. Fakat Roma Dönemi'yle beraber mozaik sanatında bazı değişiklikler olmuştur. Tesseraların boyutları büyümüş, figürler küçük tesseralardan yapılırken; arka fon büyük boyutlu tesseralardan yapılmaya başlanmıştır. M.S. 3. yy'ın sonu M.S. 4.yy'ın başında, siyah beyaz renkli mozaik yapımı ağırlık kazanmış, M.S. 4. yy.da ise, figürlü anlatım azalmış, geometrik desenler daha fazla işlenerek sonsuzluk duygusu vurgulanmaya başlanmıştır. M.S. 4.yy'ın sonunda, çok renkli taşlar kullanılmıştır. Bkz. Erkan 2006, s.15.

⁷⁰Romalılar Batı topraklarında Romalılaştırma politikasına devam ederken, Doğu topraklarında aynı uygulamaya gitmemişlerdir. Çünkü buralarda kendi tarihlerinden de öncesine sahip, gelişmiş birçok toplulukla karşılaşmışlardır. Daha önce var olan kültüre Hellenistik kültürünün de eklenmesiyle gelişmişlik düzeyi üst seviyelere çıkmış olan kentlere, Romalılaştırma politikasının etki etmeyecek olmasından, buralara sadece yeni yapılar eklemekle yetinmişlerdir. Özellikle Hadrian, bu uygulamayı oldukça başarılı bir şekilde gerçekleştirmiş imparatorlardan biridir. Bkz. Çelikbaş 2010, s.25.

⁷¹Schneider 2008, s.75-90.

özellikleri itibariyle değerlendirildiğinde, Anadolu’da en benzer plan tipini Side Agora Hamamı’nın yansıttığını belirtebiliriz⁷². Bununla beraber Yegül’ün tarif ettiği sıralı hamam tipine⁷³ şu ana kadar uygun bir mimari gösteren hamam yapısının Geç Roma dönemi hamamlarının özellikleri yansıttığını da söyleyebiliriz⁷⁴. Ayrıca Vitruvius “Mimarlık Üzerine 10 Kitap” adlı eserindeki hamam örneklerini Roma ve çevresindeki hamamları inceleyerek kaleme almıştır. Yani Anadolu örneklerini incelememiştir. Parion antik kentinde yer alan Yamaç Hamamı’nın laconicum bölümünün ölçüleri Vitruvius’un kitabında anlattığı laconicum özellikleriyle örtüşüyor olması çok önemlidir. Çünkü bu durum Yamaç Hamamı’nın sahip olduğu laconicumun, Roma ve Roma’nın kuzey bölgelerinde yer alan hamamların laconicumlarıyla benzer olduğunu göstermektedir. Yani Yamaç Hamamı’nı yapan mimar Roma ve Roma’nın kuzey bölgelerindeki hamam planlarını örnek alarak Yamaç Hamamı’nı yapmış olmalıdır. Laconicumun kuzey bölgelerde yapılmış bir hamamlarda yer alması, Çanakkale bölgesinin kuzey ülkelere nispeten daha sıcak bir iklime sahip olmasından dolayı laconicumun Çanakkale iklimine uygun bir sistem olmadığı anlaşılmaktadır. Bu durum hamamı yapan mimarın kuzey ülkelerden ya da Roma’dan gelmiş olabilme ihtimalini ortaya çıkarmaktadır.

Arkeolojik katmanlarla bağlantılı şekilde incelenen materyaller yapının ilk olarak MS 1. ve 3. yüzyıllarda faaliyete geçtiğini göstermektedir⁷⁵. Fakat uzun bir süre kullanıldığı anlaşılan hamam, çeşitli dönemlerde tamiratlar ve değişiklikler geçirmiştir. Bu yüzden günümüze kadar gelen hamam kalıntılarının büyük kısmı daha sonraki evreye aittir. Hamamın en yoğun kullanım evresi hakkında bilgiyi sikkelerden elde etmekteyiz. Ele geçen sikkelerin büyük bir çoğunluğunun 3. ve 4. yüzyıllara ait olduğu görülmektedir. Bu durum hamamın bu yüzyıllarda yapıldığını göstermemesine rağmen, en yoğun kullanım evresinin 3. ve 4. yüzyıllar olduğunu ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak Yamaç Hamamı Parion antik kentinin sosyal ve ekonomik yönlerine ışık tutmasının yanında, kentin mimari yapısı hakkında da bilgi vermektedir. Antik kentin kısa mesafelerle iki hamama sahip olması kentin büyük bir nüfusa sahip olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Ayrıca iki adet hamam yapılarının limana yakın bir noktada yer alıyor olması,

⁷²Mansel 1978, s.232-240; Yegül 2006, s.261, Fig.281.

⁷³Yegül 2011, s.34-35.

⁷⁴Geç Roma Dönemi’nde büyük halk hamamlarının işletilmesi, binanın bakımı ve hamama gelenlere hizmet vermek üzere çalışanların maaşlarını ödemek çok pahalıya mal olmaya başlamıştı. Ayrıca odaları ısıtmak ve sıcak su sağlamak amacıyla da devamlı surette yakıtı ihtiyaç duyulması da önemli bir sorun olmuştu. Bunun yanında bir de su kaynağı problemleri sıkıntı yaratmıştır. Bundan dolayı Geç Roma-Erken Bizans Dönemi’nde büyük ve işletilmesi zor masraflı hamamlardan daha küçük çaptaki “balneumlar” lehine vazgeçildiği kabul edilebilir. Balneumlar sadece işletilmelerinde daha ekonomik olmakla kalmayıp, arsa gereksiniminin daha az olmasından dolayı kent içinde daha kolaylıkla inşa ediliyordu. Kent içinde müşteri sayısının daha yüksek olması nedeniyle, hamam, işletmenin masrafını çıkarması da daha fazla beklenir. Bkz. Koçyiğit 2006,s.119; Steskal 2011, s.90.

⁷⁵Ergürer 2012, s.16.

antik kentin büyük bir deniz ticareti hacmine sahip olduğunu da göstermektedir. Yamaç Hamamı'nın kazısının tamamlandıktan sonra yapıyla ilgili tüm soru işaretlerine cevap vereceği şüphesizdir.

KAYNAKÇA

Adam, J. (1994). Roman Building: Materialand Techniques, London: Routledge.

Başaran, C. (1998). Arkeolojiye Giriş, Erzurum: Aşiyen Kitabevi.

Başaran, C., vd. (1998). “1995 Yılı Skepsis Aşağı Kent ve Nekropolü Kurtarma Kazısı”, VIII. Müze Kurtarma Kazıları Semineri, (s. 551-583), Ankara: Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi.

Başaran, C. (2009). “Parion 2008 Kazıları”, 31.KST, (1), (s. 393-410), Ankara: İsmail Aygöl Ofset Matbaacılık.

Başaran, C. (2010). “Parion 2009 Kazı ve Restorasyon Çalışmaları”, 32.KST, (1),(s. 283-300), Ankara: Allâme Tanıtım ve Matbaacılık Hizmetleri.

Başaran, C., vd. (2011). “Parion 2010 Kazı ve Restorasyon Çalışmaları”, 33. KST, (3), (s. 19-38), Ankara: İsmail Aygöl Ofset Matbaacılık.

Başaran, C., vd. (2012). “Parion 2011 Kazı ve Restorasyon Çalışmaları”, 34.KST, (2),(s. 347-364), Ankara: Pegasus Görsel İletişim Hizmetleri.

Bayburtluoğlu, C. (2003). Arykandra: Yüksek Kayalığın Yanındaki Yer, İstanbul: Homer Kitabevi.

Bettini, S. (2001). “Opus Tectorium, OpusAlbarium, Gypsum Note Sullo Stucco Romano Tratte Dalle Fonti Antiche”, L'artedellostucco in Friulineisecoli XVII-XVIII:Storia, tecnica, restauro, interconnessioni, Udinese. 75-86.

Biers, J. (2003). “Lavariest Vivere: Baths in Roman Corinth”, Corinth, Vol.20, Corinth, The Centenary: 1896-1996. 303-319.

Boisleve J. -Allag, C. (2011). “un Decor Stuque Monumental Du Bas-Empire a Autun”, Gallia, No: 68-2.195-235.

Büyükkolancı, M., vd. (2010). Ephesos Duvar Resimleri: Hellenistik Dönemden Bizans Dönemine Kadar, Edi.:N.Zimmermann-S.Ladstatter, İstanbul:Ege Yayınları.

Cunliffe, B. (1976). “The Roman Baths At Bath: The Excavations 1969-1975”, *Britannia*, Vol: 7. 1-32.

Çelikbaş, E. (2010). Parion Roma Kolonizasyon Sikkeleri, (Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum.

Çelikbaş, E. (2013). “Yamaç Yapısı”, Ed: C. Başaran, Parion: Antik Troas'ın Parlayan Kenti, (s.67-76), İstanbul: Ege Yayınları.

Çoşkun, A. (2007). “Salamis Kenti Roma Hamamı”, *Anadolu/Anatolia*, Sayı: 33, 25-41.

Dodt, M. (2003). Die Thermen von Zulpich und die römischen Badeanlagen der Provinz Germaniainferior, (Friedrich-Wilhelms Universität, Philosophischen Fakultät, Yayınlanmamış Doktora Tezi), Boon.

Ergürer, E. (2012). Parion Roma Dönemi Seramiği, (Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi), Erzurum.

Ergürer, E. (2013). “Seramikler”, Ed: C. Başaran, Parion: Antik Troas'ın Parlayan Kenti, (s.137-150), İstanbul: Ege Yayınları.

Erhat, A. (1997). Mitoloji Sözlüğü, İstanbul:Remzi Kitabevi.

Fagan, G. G. (2001). “The Genesis of the Roman Public Bath: Recent Approaches and Future Directions”, *AJA*, Vol.105, No:3,403-426.

Farrington, A. (1987). Imperial Bath Buildings in South-West Asia Minor in the

Roman Imperial Period, *Roman Architecture in the Greek World*, Ed: F. H. Thompson, Society of Antiquaries of London distributed by Thames and Hudson, London.

Farrington, A. -Coulton, J. J. (1990). “Terracotta Spacer Pins in Lycian Buildings”, *Anatolian Studies*, Vol.40. 55-67.

Heinz, W. (1983). *Römische Thermen: Bade wesen und Bade luxus im Römischen*

Reich, Münih: Hirmer Verlag.

- Kaplan, D. (2013). “Smintheion Roma Hamamı”, Ed.: C.Özgünel, Smintheion: Apollon Smintheus’un İzinde, (s.81-100) İstanbul: Ege Yayınları, 2013.
- Kasapoğlu, H. (2013), “Metal Eserler”, Ed.: C. Başaran, Parion:Antik Troas’ın Parlayan Kenti, (s.165-170), İstanbul: Ege Yayınları.
- Kasapoğlu, H. (2013). “Kemik Objeler”, Ed.: C. Başaran,Parion:Antik Troas’ın Parlayan Kenti, (s. 171-176), İstanbul: Ege Yayınları.
- Kasapoğlu, H. (2013). “Heykelcik ve Figürinler”, Ed.: C. Başaran,Parion:Antik Troas’ın Parlayan Kenti, (s. 177-192), İstanbul: Ege Yayınları.
- Kasapoğlu, H. -Özdemir, S. (2013). “Cam Eserler”, Ed.: C. Başaran, Parion: Antik Troas’ın Parlayan Kenti, (s.151-164), İstanbul: Ege Yayınları.
- Keleş, V. (2010). “Paphlagonia Hadrianoupolis’i”, Aktüel Arkeoloji Dergisi, Sayı: 18. 137.
- Koçyiğit, O. (2006). Amorium Hamam Yapısı: Tarihsel Süreç İçerisindeki İşlevsel Değişim, (Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale.
- Koçyiğit, O. (2006). “Terracotta Spacers from the Bathhouse at Amorium”, Anatolian Studies, Vol.56. 113-126.
- Lang, M. (1968). Waterworks in the Athenian Agora, New Jersey: Princeton.
- Mansel, A. M. (1978). Side: 1947-1966 Yılları Kazıları ve Araştırmalarının Sonuçları, Ankara:Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Money J. H.-Fulford M. G.-Eade, C. (1977). “The Iron Age Hill-Fort Romano-British Iron-Working Settlement at Garden Hill, Sussex: Interim Report on Excavations, 1968-76”, Britannia, Vol.8. 339-350.
- Palmieri, L. (2010). “Etudepreliminaire sur lesstucstrouves dans le Batiment a Peristyle duquartiersud-ouest de Palmyre”, LANX, No: 6. 175-186.
- Rook, T. (1992). Roman Baths in Britain, Buckinghamshire: Princes Risborough.
- Saltuk, S. (1997). Arkeoloji Sözlüğü, İstanbul:İnkılâp Kitabevi.

Sanders, G. D. R. (1999). "A Late Roman Bath at Corinth: Excavations in the Panayia Field, 1995-1996", *Hesperia*, Vol.68, No: 4. 441-480.

Schneider, E. E. (2008). *Elaiussa Sebaste: Doğu ile Batı Arasında Bir Liman Kenti*, İstanbul: Homer Kitabevi.

Stelle F. B. – Mannari A. (1984). *Le Terme Romanedi Fiesole*, Fiesole:Zona Archeologica.

Steskal, M. (2011). "Erken Bizans Döneminde Ephesos'ta Yıkanma ve Hamam Mimarisi", Ed.: F. Daim - S. Ladstatter, *Bizans Döneminde Ephesos*, (s. 77-95), İstanbul: Ege Yayınları.

Taylor, R. (2000). *Public Needs And Private Pleasures: Water Distribution, The Tiber River And The Urban Development Of Ancient Rome*, Roma: Studia Archeologica 109.

Ward-Perkins J. B. (1970). "From Republic to Empire: Reflections on the Early Provincial Architecture of the Roman West", *JRS*, Vol. 60, 1970. 1-19.

Waywell G. B. – Wilkes J. J. (1994). "Excavation at Sparta: The Roman Stoa, 1988-91 Part 2", *The Annual of the British School at Athens*, Vol. 89.377-432.

Wright, G. R. H. (2005). *Ancient Building Technology: Volume 2 Materials*, Netherlands: Brill.

Yegül, F. (2006). *Antikçağda Hamamlar ve Yıkanma*, İstanbul: Homer Kitabevi.

Yegül, F. (2011). *Roma Dünyasında Yıkanma*, İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Yılmaz, A. (2013). "Roma Hamamı", Ed.: C. Başaran, *Parion:Antik Troas'ın Parlayan Kenti*, (s. 57-66), İstanbul: Ege Yayınları.

Resim 1⁷⁶

⁷⁶Bu makalede kullanılan resimlerin tamamı Parion Kazı Arşivinden alınmıştır.

Resim 2

Resim 3

Resim 4

Resim 5

Resim 6

Resim 7

Resim 8

Resim 9

Resim 10

Resim 11

Resim 12

Resim 13

Resim 14

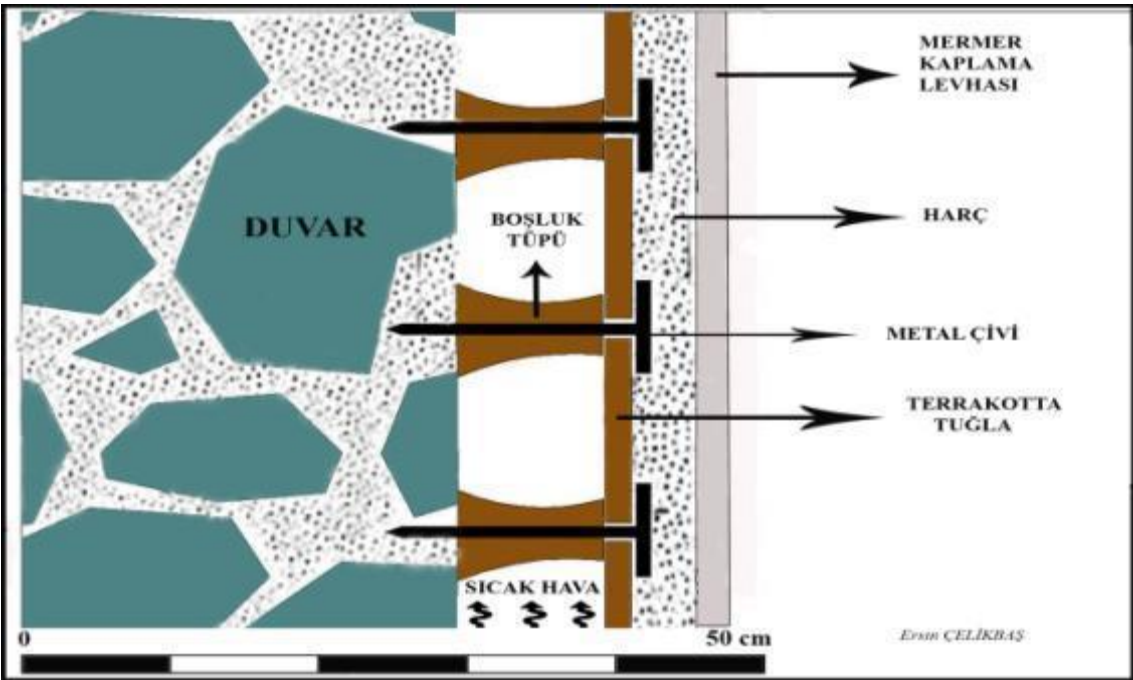
Resim 15

Resim 16

Resim 17

Resim 18

Resim 19

Resim20

Resim 21

Resim 22